

<https://doi.org/10.15407/socium2022.02.059>
УДК 332.122.62

Creative Commons Attribution 4.0 International

Омельяненко В.А., д-р екон. наук, доц., доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, вул.Роменська, 87, Суми, 40002, Україна, старший науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України, вул.Марії Капніст, 2, Київ, 03057, Україна, email: omvitaliy@gmail.com, ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0713-1444>, Scopus Author ID: 56624321000, Researcher ID: Q-6358-2016,

Омельяненко О.М., д-р філос. наук, науковий співробітник науково-дослідного сектору Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, вул.Роменська, 87, Суми, 40002, Україна, email: elnikkrasnaya@gmail.com, ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-8993-806X>, Researcher ID: AAE-6410-2022

АРХЕТИПНІ ОСНОВИ ІНСТИТУЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ПОСТМОДЕРНУ¹

Процеси децентралізації та повоєнного відновлення піднімають на якісно новий рівень проблематику сталого розвитку територій, зокрема на основі інновацій і пошуку відповідних ресурсів. Метою статті є дослідити особливості побудови інституційно-інноваційних проєктів у рамках нової концепції ресурсів розвитку територій на основі архетипного підходу та розробки практичних рекомендацій з їх реалізації на прикладі субєктів Сумського регіону. У дослідженні на основі світового досвіду обґрунтовано, що в процесі інноваційного розвитку територій не варто орієнтуватися лише на вирішення економічних питань і технологічні зміни, а необхідно враховувати й соціокультурні аспекти, які можна розглянути як важливу складову потенціалу території. Урахування територіальних архетипів при ініціюванні змін і вирішенні питань розвитку території дозволить розробити дієві заходи завдяки раціональному використанню ресурсного потенціалу. Постає питання врахування соціокультурних історичних і сучасних підходів до досліджень поселень, міст і ландшафтів (регіональний і локальний аспекти), аналізу їх формування, зміни та розвитку під час розробки стратегій. Важливість регіональної складової проілюстровано досвідом ЄС, де місцева влада набуває дедалі більшого значення при пошуку якомога практичніших і конкретніших можливостей для територій. Визначено, що публічне управління зазнає суттєвих змін під впливом постмодерну, що є новою філософією побудови організаційних структур, урядування та управління, яка розглядає невідзначеність і багатозначність соціосистем нового типу, відкритість до майбутнього. Застосування теорій постмодерну визнається авторами доцільним для вивчення впливу соціокультурного середовища на соціально-економічні процеси та адаптацію інновацій. Вплив цього фактора на поведінку економічних суб'єктів традиційно розцінювався як екзогенний. За умови використання методології постмодерну його необхідно вивчати при спробі повернення людей і реальних процесів на місце, зайняте абстрактними змінними та модельованими на їх основі залежностями. Вплив постмодерну на рівні територій визначено на основі еволюції інноваційних спільнот. Такий підхід узгоджується із сучасною регіональною політикою ЄС, що орієнто-

¹ Дослідження виконане в межах наукового проєкту “Інноваційна складова безпеки сталого розвитку старопромислових регіонів України: стратегічні напрями інституційного забезпечення і трансферу технологій в інноваційних ландшафтах”, що виконується за кошти Міністерства освіти і науки України.

© Омельяненко В.А., Омельяненко О.М., 2022

вана на активізацію розвитку регіонів завдяки підвищенню ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності. Запропоновано розглянути можливість використання інституційно-інноваційних проєктів сталого розвитку територій з урахуванням архетипної ресурсної складової та концепції інноваційних спільнот. Інституційно-інноваційні проєкти розглянуто як так звані безпекові продукти розвитку території, що можуть містити інноваційні проєкти та програми, передбачають залучення широкого спектра ресурсів, зокрема соціокультурних, орієнтовані на досягнення цілей сталого розвитку. Обґрунтовано, що використання інструментарію інституційно-інноваційних проєктів має розглядатись у контексті практики смарт-спеціалізації регіонів, що дає можливість практично враховувати соціокультурну складову. Розглянуто приклади використання архетипів для конструювання інноваційно-інституційних проєктів на прикладі двох субетносів Сумського регіону, узагальнено основні архетипи горюнів і севрюків, наведено відповідні інституційно-інноваційні проєкти, яким вони сприятимуть.

Ключові слова: архетип, інноваційні спільноти, субетнос, інституційно-інноваційні проєкти, постмодерн.

Omelianenko V.A., Dr Habil (Economics), Associate Professor, Academician of Ukrainian Academy of Technology, Associate Professor of Business Economics and Administration Department, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 72, Romenska Str., Sumy, 40002, Ukraine, Senior Research Fellow, Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2, Marii Kapnist Str., Kyiv, 03057, Ukraine, email: omvitaliy@gmail.com, ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0713-1444>, Scopus Author ID: 56624321000, Researcher ID: Q-6358-2016,

Omelianenko O.M., PhD. (Economics), Research Fellow of Research Sector, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, 72, Romenska Str., Sumy, 40002, Ukraine, email: elnikkrasnaya@gmail.com, ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-8993-806X>, Researcher ID: AAE-6410-2022

ARCHETYPIC FUNDAMENTALS OF INSTITUTIONAL AND INNOVATION PROJECTS OF SUSTAINABLE TERRITORIAL DEVELOPMENT IN POSTMODERN CONDITIONS

The decentralization and post-war recovery processes raise the issue of sustainable territorial development to a qualitatively new level, based on innovation and the search for appropriate resources. The study aims to analyse the features of building institutional and innovative projects within the new concept of territorial development resources based on the archetypal approach and develop practical recommendations for their implementation on the example of sub-ethnic groups of the Sumy region. The study based on world experience substantiates that the process of innovative development of territories should not focus solely on economic issues and technological change but should consider socio-cultural aspects that can be viewed as an essential component of the potential. Considering territorial archetypes when initiating changes and resolving issues of territorial development will allow the development of effective measures through the rational use of resource potential. It is determined that the question of considering socio-cultural historical and modern approaches to studying settlements, cities, and landscapes (regional and local aspects), analysis of their formation, change and development in developing strategies. The importance of the regional component is illustrated by the experience of the EU, where local authorities are gaining more and more ground in finding the most practical and concrete opportunities for territories. It is determined that public administration undergoes significant changes under the influence of postmodernism, a new

philosophy of building organizational structures, government, and management. It considers the uncertainty and ambiguity of new types of social systems and is seen as open to the future. The authors consider the application of postmodern theories to be fruitful in studying the impact of the socio-cultural environment on socio-economic processes and adaptation of innovations. This factor's impact on economic entities' behaviour has traditionally been regarded as exogenous. Given the use of postmodern methodology must be studied when trying to return people and actual processes to a place occupied by abstract variables and modelled dependencies. The influence of postmodernism at the territorial level is determined based on the evolution of innovation communities. This approach is consistent with the current EU regional policy, which aims to enhance regions' development by improving competitiveness efficiency. It is proposed to consider the possibility of using institutional and innovative projects for sustainable development of territories, considering the archetypal resource component and the concept of innovation communities. Institutional and innovative projects are considered so-called «security-related products» of territorial development, which may include innovative projects and programs that involve a wide range of resources, including socio-cultural, focused on achieving sustainable development goals. It is substantiated that the use of tools for institutional and innovative projects should be considered in the context of the smart specialization of regions, making it possible to consider the socio-cultural component practically. Examples of the use of archetypes for the construction of innovation and institutional projects in the instance of two sub-ethnic groups of the Sumy region are considered. The main archetypes of goryuns and sevryuks are generalized, and paper provides the related institutional and innovation projects they will promote.

Keywords: *archetype, innovation communities, sub-ethnos, institutional-innovative projects, postmodern.*

Процеси децентралізації та необхідність повоєнного відновлення підняли на якісно новий рівень проблематику розвитку територій, зокрема на основі інновацій та пошуку відповідних ресурсів. При цьому не варто орієнтуватися лише на вирішення економічних питань і технологічні зміни. Необхідно враховувати й соціокультурні аспекти, які можна розглянути як важливу складову потенціалу розвитку території. Тому ідентифікація й урахування унікальних архетипів при ініціюванні змін і вирішенні питань розвитку території дозволить розробити дієві заходи завдяки раціональному використанню ресурсного потенціалу.

У сучасному науковому дискурсі архетипи аналізуються в контексті дедалі ширшого кола досліджень сталого розвитку, зокрема, управління та інституційні зміни, соціально-екологічні системи та глобальні зміни [1]. У дослідженні Дж. Мульган та Р. Алі [2] зазначено, що історія соціального виміру економіки присутня завжди й укорінена в практиках усіх стародавніх цивілізацій і сучасній економічній політиці. У дослідженні Л. Скарінджелла [3] для визначення концептуальної бази майбутнього порядку розвиток територій розглянуто на стику не тільки бізнесу та управління, але й у межах економічної географії шляхом дослідження архетипів у відповідних підходах й поєднання ділового й унікального соціокультурного аспектів.

Огляд сучасних досліджень дозволяє зазначити, що архетипи дедалі частіше використовуються як складова методологічного підходу для розуміння закономірностей у процесах, що формують сталість соціально-економічних систем через використання повного потенціалу аналізу архетипів для підтримки сталого розвитку.

Аналіз архетипів також використовується для подолання розриву між глобальни-

ми нарративами та місцевими реаліями, сприяння методологічній взаємодії та передачі знань про стратегії сталості між різними локальними кейсами (історіями успіху). Потенціал аналізу архетипів також розглядається у контексті підтримки розробки політики на основі фактів за допомогою контекстно-залежних узагальнень з емпіричною достовірністю на рівні кейсів [4]. Аналогічний підхід використано у дослідженні М. Саїд та інших [5], в якому автори роблять акцент на особливостях впливу архетипів на інституційну спроможність на регіональному рівні.

А.Д. Потапов та С.С. Рябова [6] дійшли висновку, що сталий розвиток є виразом постмодернізму, оскільки концепції сталого розвитку цілком відповідають принципам постмодернізму, більшість з них спонукають до розвитку техніки, засобів підтримки гармонійного розвитку соціуму та середовища.

У дослідженні І.К. Бистрякової [7] представлено головні риси національного концепту сталого розвитку, основою якого є розкриття специфіки суспільних відносин, що визначають диференціацію форм господарювання. Обґрунтовано, що їх стійке функціонування забезпечується врахуванням традиційних духовних, культурологічних і психологічних основ. Авторка підкреслює, що для ефективного управління сталим розвитком необхідно використовувати сучасні уявлення про людину та суспільство, зокрема філософію постмодернізму.

З точки зору публічного управління важливо, що економіка постмодерну має бути темою соціально-філософського, соціологічного, культурологічного тощо, а не тільки економічного аналізу. Причина цього полягає у тривалому ізоляціонізмі економічної науки від питань загального світоглядного плану: врахування реального впливу на економічне життя соціокультурних змін здійснюється економістами переважно постфактум, при цьому рідко є імпульсом для перегляду наявної аксіоматики [8].

На нашу думку, для змістовної інтерпретації архетипної складової соціально-економічного розвитку територій доцільно використати підхід французького вченого М. Маффесолі. Він поєднав різні підходи (зокрема, Ф. Ніцше, Г. Лебона, Г. Тарда, М. Хальбвакса, К. Юнга) й створив оригінальну концепцію аналізу сучасного світу, охарактеризованого ним як “світ постмодерну”. На думку М. Маффесолі, у світі відбувається актуалізація архаїзмів, відсунутих на другий план у суспільстві модерну. До таких явищ, що виникли заново, належать, з одного боку, сучасний номадизм, а з іншого, – трайбалізм, пов’язаний з виникненням сучасних племен (спільнот) та їх постмодерною міфологією і логікою. До понять, за допомогою яких автор намагається висловити свій підхід до соціальної реальності, належать соціальність, емоційне співтовариство та взаємозв’язок. Нові форми соціальності та акцент на єдиному почутті взаємозв’язку М. Маффесолі знаходить у сфері способів проведення дозвілля, стилі життя, моди, повсякденних ритуалах, екології, музиці, соціальних мережах [9].

Зазначені аспекти дуже важливі для розвитку локальних інноваційних спільнот, про що зазначено в праці М. Лім та Б. Йонг Онг [10]. Огляд ідей М. Маффесолі щодо постмодерного простору говорить про те, що індивідуалізм, прогресизм, раціоналізм модерну замінюються трайбалізмом, презентаїзмом, емоціоналізмом і “племінною” етикою доби постмодерну [11, с. 17]. У цих умовах питання розвитку територій (як локальної спільноти) набуває особливого значення. Згідно з модерністською ідеєю

планування та розвитку міст і територій, слід фокусуватися на великомасштабних, що мають столичний масштаб, технологічно раціональних і ефективних планах. Постмодернізм розвиває концепцію локальних проєктів як фрагментованого явища, “палімпсеста” минулих форм, накладених одна на одну, та “колажу миттєвих (сучасних) функціоналів” [12].

На думку Б. Десмаршельє, Ф. Джелал і Ф. Галлуж [13], приклади успішних інновацій показують, що вони вимагають глибокого розуміння потреб і способу дії місцевих громад. У цьому контексті розглядаються соціальні інноваційні мережі, що можуть взаємодіяти з іншими й утворювати більші та надійніші спільноти. Ставиться питання про співвідношення соціальної економіки та “національних соціальних інноваційних систем” й відповідну “національну ефективність соціальних інновацій”.

Дослідження О. Тодорової [14] присвячено доведенню доцільності визначення архетипів території як складової кластерного підходу щодо реалізації регіональних стратегій розвитку та систематизації основних пріоритетних напрямів кластеризації на рівні територій за показниками: наявний потенціал (ресурсна складова), історичний вид діяльності (архетипічна складова), вектор територіального розвитку (інституційна складова). Автором зауважено, що архетипність як “символічна цінність” володіє цілком реальною оціночною вартістю бренду. Тому в рамках розробки стратегій соціально-економічного розвитку її необхідно враховувати при визначенні ключових пріоритетів території, що мають бути результатом узгодження численних груп інтересів для їх консолідації навколо певної ідеї вироблення “суспільного блага” [14].

Доцільність використання архетипної методології можемо підтвердити тезами провідних експертів, зокрема К. Кетелса, виконавчого директора Інституту стратегії та конкурентоспроможності Гарвардської школи бізнесу, який зазначає про важливість роботи із спільнотами, залучення до комунікації головних гравців у регіоні, складання карти органічних пріоритетів, та Р. Бошма, професора Утрехтського університету, який пропонує брати до уваги категорію економічної складності, що передбачає ситуацію, коли нові галузі (продукти) багато в чому є рекомбінацією вже наявних.

З огляду на інституційні засади управління соціально-економічним розвитком, автори надають таку характеристику: премодерн – пріоритет неформальних інститутів у соціально-економічному розвитку; модерн – пріоритет формальних інститутів; постмодерн – повернення до пріоритету неформальних, “м’яких” інститутів, організації на корпоративній основі та на основі етнічної культури [15].

Таким чином, вирішення завдання врахування архетипів у межах інституційного проєктування [16] у цілому та процесів сталого розвитку зокрема [17], в точу числі в рамках безпекового підходу [18] володіє значним ресурсним потенціалом для побудови “Українського дива” [19; 20]. Тому постає питання врахування соціокультурних історичних і сучасних підходів до досліджень поселень, міст та ландшафтів (регіональний і локальний аспекти), аналізу їх формування, зміни та розвитку під час розробки стратегій розвитку територій.

Водночас досліджень соціокультурних ресурсів розвитку територій у стратегічному вимірі, крім туристичного аспекту, в Україні не так багато. Відповідно до автор-

ської концепції ресурсів розвитку, це призводить до втрати значного потенціалу територій. На нашу думку, цей підхід необхідно конкретизувати, оскільки архетипічну складову потенціалу територій доцільно розглядати як важливий ресурс розвитку.

Мета статті – визначити особливості управління розвитком територій в умовах постмодерну за допомогою аналізу особливостей побудови інституційно-інноваційних проєктів у рамках нової концепції ресурсів розвитку територій на основі архетипного підходу та розробки практичних рекомендацій з їх реалізації на прикладі двох суб'єктів Сумської області.

З точки зору соціокультурного аспекту антропосоціетального підходу у дослідженні “Соціокультурні аспекти розвитку території” [21, с. 7], регіон визначено як “територіальне співтовариство, мезорівень і мезоосередок соціокультурного простору країни, що утворюється в результаті діяльності соціальних акторів (мешканців, соціальних груп, організацій регіону), виконує щодо суспільства певні функції, що мотивують соціальних акторів”. Важливість такого підходу можемо проілюструвати досвідом ЄС, де місцева влада набуває дедалі більшої ваги при пошуку якомога практичних і конкретних унікальних можливостей для певної території.

Публічне управління сталим розвитком територій зазнає суттєвих змін під впливом постмодерну, що є новою філософією побудови організаційних структур, урядування та управління. Вона розглядає невизначеність і багатозначність соціосистем нового типу як відкритість до майбутнього, де соціальні зміни мають нелінійний, багатоваріантний характер і до кінця не детерміновані, що слід неодмінно враховувати в процесі стратегічного планування розвитку суспільства.

Постмодерн з методологічної точки зору прикладної економіки розглянуто у дослідженні А.А. Погребняка [8]. Зокрема, постмодерн визначено як парадигму, що доповнює позитивізм “грубим емпіричним методам” і протиставляє йому “форму дослідження, що включає різноманітні цілі та методи”. Наприклад, результатом “постмодернізації” аналізу споживчої поведінки є включення до числа дослідницьких завдань крім традиційних суто маркетингових, наприклад, таких як “вивчення власності та споживання як процесів, що управляють усіма сферами життя”, а до числа застосовуваних методик – підходів, які були розроблені у межах етнографії, герменевтики тощо.

Застосування теорій постмодерну визнається нами доцільним для вивчення впливу соціокультурного середовища на соціально-економічні процеси та адаптацію інновацій для досягнення цілей сталого розвитку. Вплив цього фактора на поведінку економічних агентів традиційно розцінювався як екзогенний. За умови використання методології постмодерну його необхідно вивчати при спробі “повернення” людей і реальних процесів на місце, зайняте абстрактними змінними та модельованими на їх основі залежностями.

Пропонуємо розглянути вплив архетипів при формуванні локальних інноваційних спільнот. М. Лім і Б. Йонг Онг [10] у рамках методології постмодерну визначають інноваційну спільноту як групу людей з почуттям “товариства, приналежності та колективності”, а також як групу осіб, які спільно сприяють інноваціям і приймають відповідальні рішення. Можемо зобразити еволюцію інноваційних спільнот (рис. 1),

найвищим рівнем розвитку якої є інноваційна територія як соціальна інноваційна система, що ефективно забезпечує свій сталий розвиток.

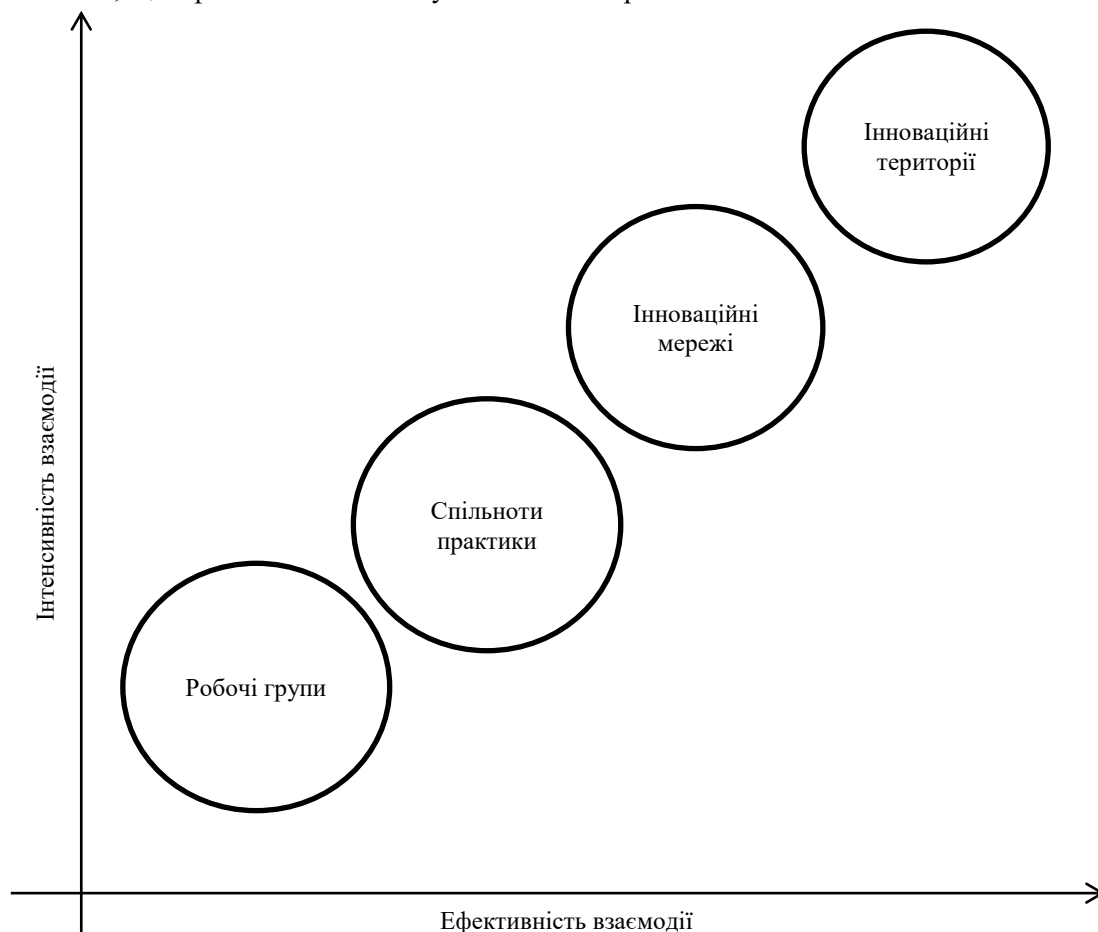

Рис. 1. Еволюція інноваційних спільнот

Джерело: розроблено авторами.

О. Тодорова визначає архетип території як “ядро публічного інтересу, навколо якого і формується мережева модель взаємодії суб’єктів регіонального розвитку з метою консолідації дій і ресурсів для вироблення “суспільного блага” та задоволення власних потреб. Архетипність забезпечує врахування ресурсного потенціалу території та культурно-історичної ментальності територіальної громади при розробці моделі взаємодії зацікавлених сторін регіонального розвитку та механізмів узгодження інтересів” [14]. З цих позицій ідентифікація локальних пріоритетів (драйверів зростання територій) потребує врахування архетипів території, зокрема архетипу особистості, архетипу транскордонності території, архетипу адаптивності, архетипу ресурсного потенціалу території тощо.

На нашу думку, такий підхід узгоджується із сучасною регіональною політикою ЄС, що орієнтована на активізацію сталого розвитку регіонів завдяки підвищенню ефективності використання власного потенціалу конкурентоспроможності. Програми сталого розвитку територій включають конкретні ініціативи, які реалізуються шляхом застосування інструментів на розсуд громад. Важлива роль у цьому процесі належить інституціям, які розробляють ініціативи. З огляду на це, участь у розробці та реалізації кластерної політики беруть багато дійових осіб, координація дій яких потребує розробки ефективних механізмів їх взаємодії [22].

Інноваційні спільноти розглянемо з точки зору капіталу відносин, що найефективніше формується в еволюційно сформованих інституційних мережах і впливає на їх подальшу адаптаційну еволюцію. У цьому контексті пропонуємо розглянути можливість використання інституційно-інноваційних проєктів сталого розвитку територій з урахуванням архетипної ресурсної складової та концепції інноваційних спільнот. Важливість архетипного підходу для розвитку локальних інноваційних спільнот можемо підтвердити висновками новітньої теорії інновацій – теорії “тропічного лісу” [23], відповідно до якої в сучасних умовах відбувається перехід від ЕГО-системи (в ній вирішальну роль відіграють окремі люди або економічні агенти), до ЕКО-системи (в ній всі рівні та діють у рамках довірчих відносин).

Коріння постмодерністського підходу до розвитку інноваційних спільнот територій розглянемо з позицій двох основних зрушень. По-перше, сучасні засоби комунікації значно скоротили звичні межі часу та простору, породивши новий інтернаціоналізм і сильні розбіжності у регіонах (територіях), що засновані на чинниках місця, функції та соціального інтересу. По-друге, постмодерн як виклик різного роду закидам на універсальність формує унікальні середовища, що базуються на пошуку та відтворенні різноманітних тем (Т. Рабан у “Пластичному місті” визначав це як “склад стилів”, “маніакальний альбом, заповнений квітчастими записами”).

У цьому контексті Д. Харві [12] характеризує так зване гнучке накопичення та зазначає про факт виникнення нових сегментів виробництва, способів надання фінансових послуг, ринків і надзвичайно прискорені темпи комерційних, технологічних та організаційних інновацій. “Гнучке накопичення” запустило швидкі зрушення у формуванні моделей нерівномірного розвитку як між окремими секторами, так і між географічними регіонами, породивши, наприклад, масштабний сплеск зайнятості в сервісному секторі, а також абсолютно нових промислових кластерів у раніше слаборозвинутих територіях.

Проведений аналіз сучасних практик місцевого сталого розвитку дозволив дійти висновку, що в умовах постмодерну управління проєктами розвитку міст і територій реалізується фрагментарно і спрямовано на те, щоб бути чутливим до місцевих традицій, локальних сюжетів та окремих потреб. Постмодерн породжує спеціалізовані та кастомізовані форми. Як приклад можемо навести логіку Р. Кріє, який подібно європейським постмодерністам прагне до активної реставрації та відтворення традиційних “класичних міських цінностей” [12]. У випадку містобудування, наприклад, це означає або реставрацію попередньої міської забудови та її пристосування до нових функцій, або створення нових просторів, що виражають традиційні візуальні образи за допомо-

гою сучасних технологій і матеріалів. Аналогічний підхід може бути використаний і до соціально-економічного розвитку територій. Побудову локальної інноваційної спільноти як його основи та “суспільного блага” не можна розглядати поза загальнодержавним управлінням і системою територіальної ідентичності, за якою ховається провідний фактор самодостатності певної соціальної інноваційної системи.

М. Мафессолі зазначає, що сучасна людина може бути відчуженою від політичного й економічного життя країни, проте вона емоційно залучена в діяльність найближчого оточення (спільноти території), “вкорінена в повсякденності”. На культурному рівні зникає поняття загальнолюдської великої й універсальної “гуманістичної моралі”, приходить поняття “етики спільноти, групи, колективу”, що діє лише в даній системі координат, замінюючи всеосяжну мораль модернізму [24].

З огляду на це, використання інструментарію інституційно-інноваційних проєктів, на нашу думку, має розглядатись у контексті впровадження практики смарт-спеціалізації регіонів і територій, що дає можливість практично враховувати архетипну складову й орієнтована на сталий розвиток з урахуванням специфіки конкретної території.

У засадничому документі щодо впровадження смарт-спеціалізації в Україні – Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінювання результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів² – визначено такі складові смарт-спеціалізації:

1) “смарт-спеціалізація – підхід, що передбачає аргументоване визначення суб’єктами регіонального розвитку у межах регіональної стратегії окремих стратегічних цілей і завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал з урахуванням конкурентних переваг регіону та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні;

2) впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування регіонального розвитку здійснюється з метою:

- забезпечення сталого розвитку регіонів;
- підвищення ефективності управління інноваційними процесами;
- створення сприятливого середовища інноваційної діяльності;
- підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіонів;
- запровадження системної державної підтримки розвитку інновацій у регіонах”.

З прикладної точки зору смарт-спеціалізації, корисними є висновки, отримані вченими Інституту економіки промисловості НАН України Н.В. Швець та Г.З. Шевцовою, за результатами аналізу зарубіжних теоретичних та емпіричних досліджень щодо ролі підприємництва у реалізації політики смарт-спеціалізації [25, с. 54]:

- смарт-спеціалізація – це не перелік технологій (секторів), де регіон має перевагу,

² Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів” від 11.11.2015 р. № 931. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF#Text>

а процес пошуку у межах життєвого циклу, який змінюється відповідно до регіональних можливостей і тенденцій;

– підприємницьке відкриття ґрунтується не на конкретній галузевій або технологічній моделі, а на творчому поєднанні різних способів скористатися можливостями територіальних надбань;

– регіональний контекст впливає на особливості процесу підприємницького відкриття;

– для досягнення значних регіональних ефектів результати підприємницького відкриття слід інституціоналізувати, зокрема шляхом створення кластерних структур і розвитку інфраструктури знань;

– у межах управління розумною спеціалізацією органи влади мають створювати умови для генерування та систематизації підприємницького відкриття, обмежуючи при цьому недоліки ринку.

Відповідно до наведених висновків, серед основних завдань смарт-спеціалізації можемо зазначити пошук “прихованого знання” як ресурсу розвитку. Проведений аналіз методологічних рекомендацій ЄС та експертних оцінок дозволяє дійти висновку, що термін “смарт” у межах соціально-економічного розвитку передбачає унікальність, наявність власного шляху розвитку, необхідність глибокого вивчення джерел формування потенційних переваг. На основі цього можемо сформулювати завдання смарт-спеціалізації через визначення унікальних майбутніх пріоритетів на основі вивчення досвіду поколінь. Це часто ігнорується в Україні, коли практика створення інноваційних галузей і реалізації проєктів “з нуля” нехтує заділами минулих поколінь.

Ч. Дженкс зазначає, що проєкти постмодерну містять подвійне кодування, в якому “один код є популярним і традиційним, повільно змінюється подібно розмовній мові, наповнений штампами й укорінений у сімейне життя”, а інший є сучасним (modern), виростає із “суспільства, яке швидко змінюється, з його новими функціональними завданнями, матеріалами, технологіями та ідеологіями, а також з його динамічними мистецтвом і модою. Постмодернізм відкриває модерністський пошук внутрішнього сенсу в безладі сьогодення і формує більш широку основу для вічного в сконструйованому представленні про історичну спадковість і колективну пам'ять” [26].

У наведеному узагальненні ключовими моментами є те, що на рівні регіонів і територій необхідно визначити можливості територіальних надбань та інституціоналізувати їх. Пропонуємо зробити це через інституційно-інноваційні проєкти, які визначаємо як ініціативи з впровадження комплексних інноваційних рішень на основі підбору необхідних інституційних умов. На рис. 2 показано схему реалізації інституційно-інноваційних проєктів у контексті сталого розвитку, що враховує архетипічну основу генерації капіталу взаємодії, а також завдання та результат безпекового управління сталим розвитком території. Представлена схема узгоджується з методологією системи архетипів (system archetype method) Д. Кім і В. Андерсон, що передбачає реалізацію дослідницького циклу архетипів (Listening for Storyline – ... – Choose Particular Archetype In Question) [27], орієнтована на вирішення завдань втілення смарт-спеціалізації [28; 29] та дає змогу найефективніше реалізувати філософію децентралізації в Україні на соціокультурних засадах.

Рис. 2. Схема забезпечення реалізації інституційно-інноваційних проєктів на рівні територій

Джерело: розроблено авторами.

На рис. 2 інституційно-інноваційні проєкти розглянуто як “безпекові продукти” сталого розвитку території, що можуть містити інноваційні проєкти та програми, передбачають залучення широкого спектра ресурсів, зокрема соціокультурних, орієнтовані на досягнення цілей сталого розвитку.

Розглянемо приклади використання архетипічних основ для конструювання інституційно-інноваційних проєктів на прикладі двох субетносів Сумської області, що компактно проживають на територіях певних територіальних громад. Ця обставина дозволяє стверджувати про вплив архетипів субетносу на ефективність розвитку відповідних територіальних громад.

У Політологічному словнику [30] знаходимо, що субетнос – це “локальна внутрішньоетнічна група (частина етносу), яка вирізняється своїми господарськими, побутовими, культурними (у тому числі діалектними особливостями мови) та іншими специфічними рисами. Субетнос має елементи спільної етнічної самосвідомості й внутрішньоетнічну самоназву – мікроетнонім. Субетноси становлять основну етноутворюючу одиницю та шляхом неантагоністичного суперництва роблять внутрішню структуру етносу найгнучкішою, не порушують етнічної єдності”. Таким чином, субетноси мають свої власні характерні архетипи, що у випадку компактного територіального розселення суттєво впливають на ефективність управління на локальному рівні.

Горюни – субетнос, який з’явився на території нинішнього сумського Полісся у XVI ст. Нині горюни живуть у Новослобідській громаді Сумської області. Горюни – це субетнос, який є унікальним, оскільки змішаний з білоруським, російським і українським. На думку більшості дослідників, це автохтонне давньослов’янське населення, яке зберегло унікальну самобутню культуру, мову й архаїчні риси в побуті. Збереження соціокультурних особливостей горюнів можемо проілюструвати таким прикладом. У селі Нова Слобода в роки незалежності відновили традицію “Неусипного Псалтиря” – цілодобового щоденного читання священних текстів: по черзі за розкладом у кожному будинку раз на півтора місяці у певний час читають певну кафізму, що складається з трьох частин: наприкінці першої та другої моляться за здоров’я живих, а після третьої – за померлих православних.

Севрюки – назва корінного населення Сіверських земель у басейні річок Десни, Сейму та Сули. На думку окремих дослідників, севрюки є безпосередніми нащадками давньоруського племені сіверян, які впродовж досить тривалого часу зберігали свій особливий уклад життя та побуту. Матеріали [31] дозволяють дійти висновку, що севрюки становлять хоч і споріднену з українцями, росіянами й білорусами, проте самостійну етнічну спільноту. В. Балущок в розвідці [32] зазначає, що севрюки займалися землеробством і тваринництвом, розвивали ремесла, славилися теслярами-“добродеревцями”, але особливо у них поширені були різні промисли: полювання, рибальство, а найбільше – бортництво (бджільництво). У цьому ж дослідженні знаходимо ряд фактів про свободолюбство севрюків при спробі їх асиміляції. На відміну від горюнів севрюки зазнали більшої асиміляції, проте є ряд прикладів збереження давніх традицій.

У табл. 1 нами узагальнено основні архетипи горюнів і севрюків та наведено відповідні інституційно-інноваційні проєкти, яким вони сприятимуть та можуть слугувати важливим ресурсом.

Таблиця 1

**Основні архетипи горюнів і севрюків
та відповідні інституційно-інноваційні проєкти**

Субетнос	Характерні архетипи	Провідний архетип	Традиційні галузі спеціалізації	Сучасні галузі інноваційної спеціалізації	Інституційно-інноваційні проєкти
Севрюки (особливий говір, гастро-спадщина)	Свободи, культу вовка, майстра	Культу вовка	Оборонний сектор	Оборонні смарт-системи	Захисту прикордоння
		Майстра	Промисли	Туристичний кластер, високо-технологічне АПК	Садиба "Медовий Гай", кластер АПК з продуктовою складовою з формуванням унікального бренду
Горюни (особлива мова, гастроспадщина, винятковий фольклор, горюнський візерунок)	Відновлення, праці, спільноти, гостинності, захисту, родини, співця	Відновлення	Туризм	Цифровий туризм	Цифровізація етнокультурної спадщини
		Відновлення	Освіта	Етно-артосвіта	Етноосвітній кластер
		Співця	Туризм	Етнофестиваль	Етнотуристичний кластер
		Гостинності	Туризм	Зелений і крафтовий туризм	Інфраструктура зеленого та крафтового туризму
		Праці	АПК	Високо-технологічне АПК	Кластерний проєкт АПК на основі традиційних галузей з формуванням унікального бренду

Джерело: складено авторами.

Стійкість традицій розглянутих субетносів демонструє суттєвий потенціал архетипів і має бути враховано при розробці та реалізації стратегій місцевого розвитку з метою забезпечення локальної ефективності інновацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Врахування архетипів при розробці стратегій локального сталого розвитку відповідає вимогам культури результативності в межах смарт-спеціалізації. Вивчення економіки постмодерну, що функціонує в умовах абсолютно нетрадиційних і практично неабсорбованих форм економічної свідомості, передбачає визначення специфічного історико-культурного контексту та його впливу на сучасні організаційні форми.

Використання інструментарію інституційно-інноваційних проєктів має розглядатись у контексті практики смарт-спеціалізації регіонів, що дає можливість практично враховувати соціокультурну складову.

У подальших дослідженнях необхідно конкретизувати особливості інституційно-інноваційних проєктів і визначити інструментарій врахування архетипів при розробці стратегій розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Eisenack K., Villamayor-Tomás S., Epstein G., Kimmich C., Magliocca N., Manuel-Navarrete D., Oberlack C., Roggero M., Sietz D. Design and quality criteria for archetype analysis. *Ecology and Society*. 2019. Vol. 24(3): 6. <https://doi.org/10.5751/ES-10855-240306>
2. Mulgan G., Ali R. Social Innovation: what is it, why it matters and how it can be accelerated. London: The Young Foundation, 2007. URL: <https://i3w7d2w8.stackpathcdn.com/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf?x92108>
3. Scaringella L. Which organizational capabilities and inter-organizational knowledge dynamics enable innovation within an ecosystem? *Business administration. Université Rennes*. 2019. Vol. 1. ffNNT: 2019REN1G010ff.
4. Oberlack C., Sietz D., Bürgi Bonanomi E., de Bremond A., Dell'Angelo J., Eisenack K., Ellis E.C., Epstein G., Giger M., Heinemann A., Kimmich C., Kok M.T.J., Manuel-Navarrete D., Messerli P., Meyfroidt P., Václavík T., Villamayor-Tomas S. Archetype analysis in sustainability research: meanings, motivations and evidence-based policy making. *Ecology and Society*. 2019. Vol. 24 (2): 26. <https://doi.org/10.5751/ES-10747-240226>
5. Said M., Supriyono B., Rahman M., Muluk K., Santoso H. B. Archetype Basic Modeling for Local Government Performance: A geographical challenge to manage archipelagic parts. *Advances in Economics, Business and Management Research. Annual International Conference of Business and Public Administration (AICoBPA 2018)*. 2019. P. 134–138. <https://doi.org/10.2991/aicobpa-18.2019.32>
6. Потапов А.Д., Рябова С.С. Концепция устойчивого развития как выражение постмодернизма. *Вестник МГСУ*. 2013. № 9. С. 70–78. <https://doi.org/10.22227/1997-0935.2013.9.70-78>
7. Бистрякова І.К. Сталий розвиток України: постмодернізм, простір, методологія управління. *Вісник НАН України*. 2012. № 7. С. 47–53. <https://doi.org/10.15407/vsn2012.07.032>
8. Погребняк А.А. Экономика постмодерна: научная парадигма и хозяйственный стиль. Санкт-Петербург, 2000. 175 с.
9. Шубрт И. Мир постмодерна в социологии Мишеля Маффесоли. *Социологические исследования*. 2018. № 10. С. 25–32.
10. Lim M., Yong Ong B. Communities of innovation. *International Journal of Innovation Science*. 2019. Vol. 11. P. 402–418. <https://doi.org/10.1108/IJIS-09-2017-0086>
11. Плющ В.А., Танчер В.В. Трансформація політичного в етичне: Мішель Маффесолі про моральні цінності постмодерного соціуму. *Український соціум*. 2017. № 2 (61). С. 9–19. <https://doi.org/10.15407/socium2017.02.009>
12. Харви Д. Состояние постмодерна: исследование истоков культурных изменений. Москва: Издательский дом ВШЭ, 2021.
13. Desmarchelier B., Djellal F., Gallouj F. Mapping social innovation networks: knowledge intensive social services as systems builders. *Technological Forecasting and Social Change*. 2020. Vol. 157. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120068>
14. Тодорова О.Л. Кластерний підхід як публічний інструмент реалізації державної політики регіонального розвитку. Одеса: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр., 2016. 20 с.
15. Осик Ю.И., Аймагамбетов Е.Б. О методологии постмодерна и выборе социально-экономических критериев периодизации в теориях модернити. *Фундаментальные исследования*. 2006. № 3. С. 28–31.
16. Омельяненко В.А. Практичні аспекти використання методології інституційно-інноваційного проектування в контексті узгодженості інноваційної політики для сталого розвитку. *Проблеми економіки*. 2020. № 4. С. 67–74. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-67-74>
17. Omelyanenko V., Braslavska O., Biloshkurska N., Biloshkurskiy M., Omelyanenko O. C-Engineering Based Industry 4.0 Innovation Networks Sustainable Development. *International Journal of Computer Science & Network Security*. 2021. № 21 (9). P. 267–274.

18. Omelyanenko V. National strategic innovation security policy making (theoretical review). Tallinn: Teadmus, 2020. 300 p.
19. Омеляненко В. Архетипний аналіз ресурсів інноваційного розвитку європейського публічного управлінського простору (компаративний підхід). *Публічне урядування*. 2018. № 14 (4). С. 206–221. <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i14.111>
20. Афонін Е., Мартинов А. Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. 296 с.
21. Шабунова А.А., Гулин К.А., Окулова Н.А., Соловьева Т.С. Социокультурные аспекты развития территории. Вологда: ИСЭРТ РАН, 2009. 131 с.
22. Крисоватий А., Савельев С., Адамик В., Богданова М., Борисов Б., Борсекова К., Валігура В., Віталішова К., Господинов Ю., Дарвіду К., Деркач Т., Захарієв А., Козюк В., Лизун М., Ліщинський І., Мельник А., Кириленко О., Кириленко С., Колошта С., Куриляк В., Куриляк С., Куриляк М., Марчева А., Парашкевова Е., Романюта Е., Сискос Е., Смалюк Г., Сохацька О., Тодоров Е., Тулай О., Флашка Ф., Федоренко А., Цветанова Е., Чапкова С. Європа регіонів: бенчмаркінг регіонального розвитку Болгарії, Польщі, Словаччини та України: аналітична записка. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 4. С. 191–214.
23. Хван В. Тропический лес. Секрет создания следующей Силиконовой долины. Томск: Издательство Томск. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2012. 332 с.
24. Maffesoli M. La crise est dans nos têtes. 2016. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-ua9aJNMSnY>
25. Швець Н.В., Шевцова Г.З. Розвиток підприємництва та його роль у реалізації підходу смарт-спеціалізації в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 2 (60). С. 53–66. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2\(60\)-53-66](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2(60)-53-66)
26. Джеймисон Ф. Постмодернизм или Культурная логика позднего капитализма. Москва: Изд-во Института Гайдара, 2019. 808 с.
27. Kim D.H., Anderson V. Systems Archetype Basics: From Story to Structure. Waltham: Pegasus Communication, Inc., 1998.
28. Helkkula A., Kowalkowski C., Tronvoll B. Archetypes of Service Innovation: Implications for Value Cocreation. *Journal of service research*. 2018. Vol. 21 (3). P. 284–301. <https://doi.org/10.1177/1094670517746776>
29. Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади. Посібник з основ теорії і практики МЕР. Федерація канадських муніципалітетів / Проект “Місцевий економічний розвиток міст України”, 2014. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/LED_Guide_2014_UKR.pdf
30. Політологічний словник / за ред. М.Ф. Головатого, О.В. Антонюка. Київ: МАУП, 2005. 792 с.
31. Балущок В.Г. Севрюки XIV–XVII ст.: спроба етнічної атрибуції. 2016. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Balushok_Vasyl/Sevriuky_XIV_XVII_st_sproba_etnichnoi_atrybutsii.pdf
32. Балущок В. Северская земля – первая жертва “Русского мира”. *Зеркало недели*. 5 ноября, 2016. URL: <https://zn.ua/HISTORY/severskaya-zemlya-pervaya-zhertva-russkogo-mira-.html>

Отримано 28.05.22

References

1. Eisenack, K., Villamayor-Tomás, S., Epstein, G., Kimmich, C., Magliocca, N., Manuel-Navarrete, D., Oberlack, C., Roggero, M., Sietz, D. (2019). Design and quality criteria for archetype analysis. *Ecology and Society*, 24 (3): 6. <https://doi.org/10.5751/ES-10855-240306>
2. Mulgan, G., Ali, R. (2007). Social Innovation: what is it, why it matters and how it can be accelerated. London: The Young Foundation. URL: <https://i3w7d2w8.stackpathcdn.com/wp-content/uploads/2012/10/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf?x92108>

3. Scaringella, L. (2019). Which organizational capabilities and inter-organizational knowledge dynamics enable innovation within an ecosystem? *Business administration. Université Rennes*, 1, ffNNT: 2019REN1G010ff.
4. Oberlack, C., Sietz, D., Bürgi Bonanomi, E., de Bremond, A., Dell'Angelo, J., Eisenack, K., Ellis, E.C., Epstein, G., Giger, M., Heinemann, A., Kimmich, C., Kok, M.T.J., Manuel-Navarrete, D., Messerli, P., Meyfroidt, P., Václavík, T., Villamayor-Tomas, S. (2019). Archetype analysis in sustainability research: meanings, motivations and evidence-based policy making. *Ecology and Society*, 24 (2), 26. <https://doi.org/10.5751/ES-10747-240226>
5. Said, M., Supriyono, B., Rahman, M., Muluk, K., Santoso, H. B. (2019). Archetype Basic Modeling for Local Government Performance: A geographical challenge to manage archipelagic parts. *Advances in Economics, Business and Management Research. Annual International Conference of Business and Public Administration (AICoBPA 2018)*, 134-138. <https://doi.org/10.2991/aicobpa-18.2019.32>
6. Potapov, A.D., Ryabova, S.S. (2013). The concept of sustainable development as an expression of postmodernism. *Vestnik MGSU – Bulletin of MGSU*, 9, 70-78. <https://doi.org/10.22227/1997-0935.2013.9.70-78> [in Russian]
7. Bystriakova, I.K. (2012). Sustainable development of Ukraine: postmodernism, space, management methodology. *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr. – Visnyk of National Academy of Sciences of Ukraine*, 7, 47-53. <https://doi.org/10.15407/visn2012.07.032> [in Ukrainian]
8. Pogrebnyak, A.A. (2000). Postmodern economics: scientific paradigm and economic style. Saint Petersburg: St. Petersburg State University [in Russian]
9. Shubrt, I. (2018). Postmodern world in the sociology of Michel Maffesoli. *SOCIS – Sociological Research*, 10, 25–32 [in Russian]
10. Lim, M., Yong Ong, B. (2019). Communities of innovation. *International Journal of Innovation Science*, 11, 402-418. <https://doi.org/10.1108/IJIS-09-2017-0086>
11. Pliushch, V.A., Tancher, V.V. (2017). Transformation of politics into ethics: Michel Maffesoli on moral values of postmodern society. *Ukr. socium – Ukrainian Society*, 2 (61), 9-19. <https://doi.org/10.15407/socium2017.02.009> [in Ukrainian]
12. Harvey, D. (2021). The state of the postmodern: a study of the origins of cultural change. Moscow: HSE Publishing House [in Russian]
13. Desmarchelier, B., Djellal, F., Gallouj, F. (2020). Mapping social innovation networks: knowledge intensive social services as systems builders. *Technological Forecasting and Social Change*, 157. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120068>
14. Todorova, O.L. (2016). Cluster approach as a public tool for the implementation of state policy of regional development. Odesa: Nat. acad. state under the President of Ukraine, Odessa Region. Inst. [in Ukrainian]
15. Osik, Yu.I., Aimagambetov, E.B. (2006). On the methodology of postmodernity and the choice of socio-economic criteria for periodization in the theories of modernity. *Fundamentalnye issledovaniya – Basic Researches*, 3, 28-31 [in Russian]
16. Omelyanenko, V.A. (2020). Practical aspects of using the institutional and innovation design methodology in the context of innovation policy coherence for sustainable development. *Problemy ekonomiky – The Problems of Economy*, 4, 67-74. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-4-67-74> [in Ukrainian]
17. Omelyanenko, V., Braslavskaya, O., Biloshkurska, N., Biloshkurskyi, M., Omelyanenko, O. (2021). C-Engineering Based Industry 4.0 Innovation Networks Sustainable Development. *International Journal of Computer Science & Network Security*, 21 (9), 267-274.
18. Omelyanenko, V. (2020). National strategic innovation security policy making (theoretical review). Tallinn: Teadmus.
19. Omelyanenko, V. (2018). Archetypal analysis of resources for innovative development of the

European public administration space (comparative approach). *Publichne uriaduvannia – Public governance*, 14 (4), 206-221. <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i14.111> [in Ukrainian]

20. Afonin, E., Martynov, A. (2019). Ukrainian miracle: from depression to social optimism. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy House [in Ukrainian]

21. Shabunova, A.A., Gulin, K.A., Okulova, N.A., Solovyov, T.S. (2009). Socio-cultural aspects of the development of the territory. Vologda: ISEDT RAN [in Russian]

22. Krysovatyi, A., Saveliev, Ye., Adamyk, V., Bohdanova, M., Borysov, B., Borsekova, K., Valihura, V., Vitalishova, K., Hospodynov, Yu., Darvidu, K., Derkach, T., Zakhariiev, A., Koziuk, V., Lyzun, M., Lishchynskyi, I., Melnyk, A., Kyrylenko, O., Kyrylenko, S., Koloshta, S., Kuryliak, V., Kuryliak, Ye., Kuryliak, M., Marcheua, A., Parashkevova, E., Romaniuta, E., Syskos, E., Smaliuk, H., Sokhatska, O., Todorov, E., Tulai, O., Flashka, F., Fedorenko, A., Tsvetanova, E., Chapkova S. (2017). Europe of regions: benchmarking of regional development in Bulgaria, Poland, Slovakia and Ukraine. *Herald of Economics*, 4, 191-214 [in Ukrainian]

23. Hwang, W. (2012). Rainforest. The secret to creating the next Silicon Valley. Tomsk: Tomsk Publishing House. state un-ta systems control. i radioelectronics [in Russian]

24. Maffesoli, M. (2016). The crisis is in our heads. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-ua9aJNMSnY> [in French]

25. Shvets, N.V., Shevtsova, G.Z. (2020). Entrepreneurship development and its role in implementing the smart specialization approach in Ukraine. *Economic Herald of the Donbas*, 2 (60), 53-66. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2\(60\)-53-66](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2020-2(60)-53-66) [in Ukrainian]

26. Jamison, F. (2019). Postmodernism or the cultural logic of late capitalism. Moscow: Publishing House of the Gaidar Institute [in Russian].

27. Kim, D.H., Anderson, V. (1998). Systems Archetype Basics: From Story to Structure. Waltham: Pegasus Communication, Inc.

28. Helkkula, A., Kowalkowski, C., Tronvoll, B. (2018). Archetypes of Service Innovation: Implications for Value Cocreation. *Journal of service research*, 21 (3), 284-301. <https://doi.org/10.1177/1094670517746776>

29. Local Economic Development of Ukraine Cities Project (2014). Local economic development is the path to community prosperity. Guide to the basics of theory and practice of LED. Federation of Canadian Municipalities. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/LED_Guide_2014_UKR.pdf [in Ukrainian]

30. Golovaty, M.F., Antonyuk, O.V. (Eds.). (2005). Political Science Dictionary. Kyiv: MAUP [in Ukrainian]

31. Balushok, V.G. (2016). Sevryuki XIV-XVII centuries: an attempt at ethnic attribution. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Balushok_Vasyl/Sevriuky_XIV_XVII_st_sproba_etnichnoi_atrybutsii.pdf [in Ukrainian]

32. Balushok, V. (2016, November 5). Seversk land – the first victim of the “Russian world”. *ZN.UA*. URL: <https://zn.ua/HISTORY/severskaya-zemlya-pervaya-zhertva-russkogo-mira-.html> [in Ukrainian]

Received on 28.05.22